

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (druga izba)

z dnia 14 marca 2019 r. *

Odesłanie prejudycjalne – Konkurencja – Artykuł 101 TFUE – Naprawienie szkody spowodowanej przez zabroniony tym postanowieniem kartel – Ustalenie podmiotów odpowiedzialnych za naprawienie szkody – Następstwo podmiotów prawnych – Pojęcie „przedsiębiorstwa” – Kryterium ciągłości gospodarczej

W sprawie C-724/17

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Korkein oikeus (sąd najwyższy, Finlandia) postanowieniem z dnia 19 grudnia 2017 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 22 grudnia 2017 r., w postępowaniu:

Vantaan kaupunki

przeciwko

Skanska Industrial Solutions Oy,

NCC Industry Oy,

Asfaltmix Oy,

TRYBUNAŁ (druga izba),

w składzie: A. Arabadjiev (sprawozdawca), prezes izby, R. Silva de Lapuerta, wiceprezes Trybunału, pełniący obowiązki sędziego drugiej izby, E. Levits, M. Berger i P.G. Xuereb, sędziowie,

rzecznik generalny: N. Wahl,

sekretarz: L. Carrasco Marco, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 16 stycznia 2019 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Vantaan kaupunki przez N. Mickelsson oraz O. Hyvönena, asianajajat,
- w imieniu Skanska Industrial Solutions Oy przez A.P. Mentulę oraz T. Väätäinena, asianajajat,
- w imieniu NCC Industry Oy przez I. Aalta-Setälę, M. Kokka, M. von Schrowego oraz H. Koivuniemię, asianajajat,

* Język postępowania: fiński.

- w imieniu Asfaltmix Oy przez S. Hiltunen, A. Laingo oraz M. Blomfelta, asianajajat,
- w imieniu rządu fińskiego przez J. Heliskoskiego oraz S. Hartikainena, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu włoskiego przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez S. Fiorentina, avvocato dello Stato,
- w imieniu rządu polskiego przez B. Majczyńską, działającego w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez C. Vollratha, H. Leupolda, G. Meessena oraz M. Huttunena, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 6 lutego 2019 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 101 TFUE oraz zasad skuteczności prawa Unii w odniesieniu do zawartych w fińskim porządku prawnym unormowań mających zastosowanie w przypadku powództw odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa Unii.
- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu, jaki zaistniał pomiędzy Vantaan kaupunki (miastem Vantaa, Finlandia) a Skanska Industrial Solutions Oy, NCC Industry Oy i Asfaltmix Oy w przedmiocie naprawienia szkody spowodowanej przez kartel istniejący na fińskim rynku asfaltu.

Ramy prawne

- 3 Na podstawie rozdziału 2 art. 1 vahingonkorvauslaki 412/1974 (fińskiej ustawy nr 412/1974 o odszkodowaniach) ten, kto wyrządza innemu umyślnie lub nieumyślnie szkodę, jest zobowiązany do odszkodowania.
- 4 Zgodnie z rozdziałem 6 art. 2 tej ustawy jeśli szkoda została wyrządzona przez dwie lub więcej osób albo też jeśli dwie lub więcej osób jest zobowiązanych do naprawienia tej samej szkody, ponoszą one odpowiedzialność solidarną.
- 5 Zgodnie z fińskimi przepisami prawa dotyczącymi spółek akcyjnych każda spółka akcyjna jest odrębną osobą prawną z własnym majątkiem, ponoszącą własną odpowiedzialność.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

- 6 W latach 1994–2002 na fińskim rynku asfaltu działał kartel (zwany dalej „rozpatrywanym kartelem”). Kartel ten, opierający się na porozumieniach dotyczących podziału rynku, cen i składania ofert kosztorysowych, obejmował całe to państwo członkowskie i mógł również wywierać wpływ na handel między państwami członkowskimi. W kartelu tym uczestniczyły w szczególności spółki Lemminkäinen Oyj, Sata-Asfaltti Oy, Interasfaltti Oy, Asfalttinelio Oy i Asfaltti-Tekra Oy.
- 7 W dniu 22 marca 2000 r. Asfaltti-Tekra, która począwszy od dnia 1 listopada 2000 r. zmieniła nazwę firmy na Skanska Asfaltti Oy, nabyła wszystkie udziały w spółce Sata-Asfaltti. W dniu 23 stycznia 2002 r. spółka Sata-Asfaltti została rozwiązana, po przeprowadzeniu dobrowolnej procedury

likwidacyjnej, w ramach której jej działalność gospodarcza została przeniesiona, począwszy od dnia 13 grudnia 2000 r., do spółki Skanska Asfaltti. Również ta spółka uczestniczyła w rozpatrywanym kartelu. W dniu 9 sierpnia 2017 r. zmieniła ona nazwę firmy na Skanska Industrial Solutions (dalej jako „SIS”).

- 8 Interasfaltti była całkowicie zależną spółką spółki o nazwie Oy Läntinen Teollisuuskatu 15. W dniu 31 października 2000 r. NCC Finland Oy nabyła wszystkie akcje spółki Oy Läntinen Teollisuuskatu 15. W dniu 30 września 2002 r. Interasfaltti Oy została wchłonięta przez spółkę Oy Läntinen Teollisuuskatu 15, która jednocześnie zmieniła nazwę na Interasfaltti. W dniu 1 stycznia 2003 r. NCC Finland podzieliła się na trzy nowe spółki. Jedną z nich, spółka NCC Roads Oy, stała się właścicielem wszystkich akcji spółki Interasfaltti. W dniu 31 grudnia 2003 r. spółka Interasfaltti została rozwiązana, po przeprowadzeniu dobrowolnej procedury likwidacyjnej, w ramach której jej działalność gospodarcza została przeniesiona, począwszy od dnia 1 lutego 2003 r., do spółki NCC Roads. Począwszy od dnia 1 maja 2016 r. spółka NCC Roads nosi zmienioną nazwę NCC Industry (dalej jako „NCC”).
- 9 W dniu 20 czerwca 2000 r. Siilin Sora Oy, która, w dniu 17 października 2000 r., zmieniła nazwę firmy na Rudus Asfaltti Oy, nabyła wszystkie udziały w spółce Asfalttinieliö. W dniu 23 stycznia 2002 r. spółka Asfalttinieliö została rozwiązana, po przeprowadzeniu dobrowolnej procedury likwidacyjnej, w ramach której jej działalność gospodarcza została przeniesiona, począwszy od dnia 16 lutego 2001 r., do spółki Rudus Asfaltti. Począwszy od dnia 10 stycznia 2014 r. spółka Rudus Asfaltti nosi zmienioną nazwę Asfaltmix.
- 10 W dniu 31 marca 2004 r. kilpailuvirasto (organ właściwy ds. konkurencji, Finlandia) zaproponował nałożenie kary pieniężnej na siedem przedsiębiorstw. Wyrokiem z dnia 29 września 2009 r. Korkein hallinto-oikeus (naczelny sąd administracyjny, Finlandia) skazał, w zastosowaniu uznanej przez Trybunał w swym orzecznictwie zasady ciągłości gospodarczej, między innymi spółkę SIS, za jej własne zachowanie i zachowanie spółki Sata-Asfaltti, spółkę NCC, za zachowanie spółki Interasfaltti, oraz Asfaltmix, za zachowanie spółki Asfalttinieliö, na kary pieniężne za naruszenie kilpailunrajoituslaki (fińskiej ustawy o zwalczaniu ograniczeń w konkurencji) oraz art. 81 WE (obecnie art. 101 TFUE).
- 11 Na podstawie tego wydanego przez Korkein hallinto-oikeus (naczelny sąd administracyjny) wyroku miasto Vantaa, które zawarło z Lemminkäinen umowę w przedmiocie kładzenia nawierzchni asfaltowych w latach 1998–2001, wniosło w dniu 2 grudnia 2009 r. do käräjäoikeus (sądu pierwszej instancji, Finlandia) skargę mającą na celu uzyskanie odszkodowania wraz z odsetkami, skierowaną między innymi przeciwko spółkom SIS, NCC i Asfaltmix, podnosząc, że te trzy spółki są solidarnie odpowiedzialne za koszty dodatkowe, które musiała ona ponieść przy kładzeniu nawierzchni asfaltowych ze względu na wynikające z rozpatrywanego kartelu zawyżenie cen tych robót. Spółki SIS, NCC i Asfaltmix odparły, że nie ponoszą odpowiedzialności za niezależne od nich pod względem prawnym spółki, które uczestniczyły w tym kartelu, a także że to roszczenie odszkodowawcze winno być zostać podniesione w ramach prowadzonego wobec tych spółek postępowania likwidacyjnego.
- 12 Käräjäoikeus (sąd pierwszej instancji) zasądził odszkodowanie, wraz z odsetkami, od spółki SIS – z tytułu jej własnego zachowania i zachowania spółki Sata-Asfaltti, od spółki NCC – z tytułu zachowania spółki Interasfaltti, a od spółki Asfaltmix – za zachowanie spółki Asfalttinieliö. Sąd ten uznał, że w sytuacji takiej jak ta rozpatrywana w postępowaniu głównym, w przypadku osoby, której została wyrządzona szkoda z tytułu naruszenia prawa konkurencji Unii, uzyskanie na podstawie fińskich przepisów prawa odszkodowawczego i prawa spółek odszkodowania za wyrządzoną z tytułu tego naruszenia szkodę jest w praktyce niemożliwe lub nadmiernie utrudnione. Sąd ten uznał, że do zapewnienia skuteczności art. 101 TFUE konieczne jest zastosowanie odnośnie do przypisania odpowiedzialności za naprawienie tej szkody kryterium ciągłości gospodarczej na tej samej zasadzie, jak ma to miejsce w przypadku nakładania grzywien.

- 13 Rozpatrujący wniesione od tego rozstrzygnięcia odwołanie hovioikeus (sąd apelacyjny, Finlandia) uznał, że zasada skuteczności nie może podważać podstawowych cech fińskiego systemu odpowiedzialności cywilnej i że stosowane w związku z nakładaniem grzywien kryterium ciągłości gospodarczej nie może, w braku szczegółowych i bardziej precyzyjnych przepisów, mieć zastosowania w przypadku powództw o odszkodowanie. Sąd ten oddalił zatem wniesione przez miasto Vantaa powództwo w zakresie, w jakim zostało ono skierowane przeciwko spółce SIS ze względu na zachowanie spółki Sata-Asfaltti, a także przeciwko spółkom NCC i Asfaltmix.
- 14 Miasto Vantaa wniosło od tego rozstrzygnięcia hovioikeus (sądu apelacyjnego) skargę kasacyjną do Korkein oikeus (sądu najwyższego, Finlandia).
- 15 Sąd ten uznał, że w sytuacji takiej jak ta rozpatrywana w postępowaniu głównym prawo fińskie nie przewiduje przepisów regulujących przypisywanie odpowiedzialności za szkody spowodowane naruszeniem unijnego prawa konkurencji. Zgodnie z obowiązującymi w Finlandii przepisami regulującymi odpowiedzialność cywilną ponosi ją ten podmiot prawny, który wyrządził szkodę. W przypadku osoby prawnej możliwe jest odstępstwo od tej zasady na rzecz rozszerzenia odpowiedzialności tej osoby. Niemniej jednak takie rozszerzenie odpowiedzialności jest możliwe tylko w sytuacji, gdy struktury koncernu, relacje między wspólnikami lub kontrola akcjonariusza wykorzystywane są w sposób naganny lub sztuczny w celu obejścia przepisów o ustawowej odpowiedzialności.
- 16 Sąd odsyłający zauważa, że z orzecznictwa Trybunału wynika, iż każdej osobie przysługuje prawo do żądania naprawienia szkody poniesionej w związku z naruszeniem art. 101 TFUE, w sytuacji gdy pomiędzy tą szkodą i tym naruszeniem istnieje związek przyczynowy, zaś ustalenie szczegółowych zasad wykonywania tego prawa należy do wewnętrznego porządku prawnego każdego państwa członkowskiego.
- 17 Niemniej jednak z tego orzecznictwa nie wynika w jasny sposób, czy kwestię, kto odpowiada za naprawienie takiej szkody, należy rozstrzygać w oparciu o bezpośrednie zastosowanie art. 101 TFUE, czy też należy przy tym stosować szczegółowe zasady określone w wewnętrznym porządku prawnym poszczególnych państw członkowskich.
- 18 W przypadku, w którym tożsamość podmiotów ponoszących odpowiedzialność za naprawienie szkody spowodowanej naruszeniem art. 101 TFUE należałoby ustalać bezpośrednio na podstawie tego postanowienia, zdaniem sądu odsyłającego należałoby wyjaśnić to, które podmioty mogą zostać pociągnięte do odpowiedzialności za to naruszenie.
- 19 W tym przypadku możliwe byłoby przyjęcie albo odpowiedzialności podmiotu, który dopuścił się naruszenia reguł konkurencji, albo też „przedsiębiorstwa” w rozumieniu art. 101 TFUE, które naruszyło te reguły. Z orzecznictwa Trybunału wynika, że w przypadku gdy przedsiębiorstwo składające się z kilku osób prawnych narusza reguły konkurencji, musi odpowiedzieć za to naruszenie zgodnie z zasadą odpowiedzialności osobistej. W zastosowaniu tego orzecznictwa możliwe jest przypisanie odpowiedzialności za naruszenie art. 101 TFUE, którego dopuścił się podmiot, który przestał istnieć, podmiotowi, który nadal prowadzi działalność gospodarczą.
- 20 Sąd odsyłający jest zdania, że w przypadku, w którym nie można by było ustalić tożsamości podmiotów ponoszących odpowiedzialność za naprawienie szkody spowodowanej naruszeniem art. 101 TFUE bezpośrednio na podstawie tego postanowienia, powinien on ustalić odpowiedzialność za wyrządzoną przez dany kartel szkodę na podstawie przepisów prawa fińskiego i zasady skuteczności prawa Unii.
- 21 Sąd ten zastanawia się w tym względzie, czy zasada ta skutkuje tym, że odpowiedzialność za naruszenie unijnego prawa konkurencji należy przypisać spółce, która przejęła kapitał i kontynuowała działalność gospodarczą rozwiązanej spółki, która uczestniczyła w kartelu. Pojawia się więc kwestia, czy z zasadą skuteczności nie są sprzeczne przepisy krajowy takie jak te opisane w pkt 15 niniejszego wyroku,

a jeżeli tak, to czy można uznać, że spółka kontynuująca działalność gospodarczą spółki, która uczestniczyła w kartelu, powinna zostać pociągnięta do odpowiedzialności tylko wtedy, gdy ta kontynuująca działalność spółka w momencie nabycia kapitału tej drugiej spółki wiedziała lub powinna była wiedzieć, że ta druga spółka popełniła takie naruszenie.

22 W tych okolicznościach Korkein oikeus (fiński sąd najwyższy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy kwestię, kto odpowiada za odszkodowanie za szkodę wyrządzoną zachowaniem naruszającym artykuł 101 TFUE, należy rozstrzygnąć poprzez bezpośrednie zastosowanie owego artykułu, czy też na podstawie zasad krajowych?
- 2) Jeżeli zobowiązani do odszkodowania zostaną określani bezpośrednio na podstawie artykułu 101 TFUE: czy za odszkodowanie odpowiadają ci, którzy są objęci pojęciem »przedsiębiorstwa« użytym w tym przepisie? Czy do określenia zobowiązanych do odszkodowania znajdują zastosowanie te same zasady, które Trybunał Sprawiedliwości stosował w sprawach dotyczących grzywien do określenia podmiotów odpowiedzialnych i zgodnie z którymi odpowiedzialność może się opierać w szczególności na przynależności do tego samego kompleksu gospodarczego lub na ciągłości gospodarczej?
- 3) Jeżeli zobowiązani do odszkodowania są określani na podstawie zasad krajowych: czy zasada krajowa, zgodnie z którą spółka po nabyciu wszystkich akcji spółki uczestniczącej w kartelu naruszającym artykuł 101 TFUE zlikwidowała rzeczoną spółkę i kontynuowała jej działalność gospodarczą, nie odpowiada za odszkodowanie za szkodę, która została wyrządzona na skutek zachowania zlikwidowanej spółki ograniczającego konkurencję, mimo że uzyskanie odszkodowania od zlikwidowanej spółki byłoby praktycznie niemożliwe lub nadmiernie trudne, narusza wymóg skuteczności prawa Unii? Czy wymóg skuteczności sprzeciwia się wykładni prawa krajowego państwa członkowskiego, zgodnie z którym jako warunek odpowiedzialności za szkodę wymagane jest, aby wskazany rodzaj przekształcenia przedsiębiorstwa nastąpił w sposób sprzeczny z ustawą lub sztucznie w celu obejścia odpowiedzialności za szkodę w prawie konkurencji, lub w inny nieuczciwy sposób, lub co najmniej aby spółka w chwili dokonywania przekształcenia przedsiębiorstwa wiedziała o naruszeniu konkurencji lub powinna była wiedzieć?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

- 23 W pierwszym i drugim pytaniu, które należy rozpatrywać łącznie, sąd odsyłający w istocie pyta, czy art. 101 TFUE należy interpretować w taki sposób, że, w sytuacji takiej jak ta rozpatrywana w postępowaniu głównym, w której wszystkie akcje spółek, które uczestniczyły w kartelu zakazanym na mocy tego artykułu, zostały nabyte przez inne przedsiębiorstwa, które rozwiązały spółki, których akcje nabyły, i kontynuowały ich działalność gospodarczą, te spółki przejmujące mogą zostać pociągnięte do odpowiedzialności za szkodę spowodowaną przez ten kartel.
- 24 W tym względzie należy przypomnieć, że art. 101 ust. 1 i art. 102 TFUE wywołują bezpośrednie skutki w stosunkach między jednostkami i przyznają im prawa, które sądy krajowe są zobowiązane chronić (wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., Kone i in., C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 20, jak również przytoczone tam orzecznictwo).
- 25 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że pełna skuteczność art. 101 TFUE i, w szczególności, skuteczność (effet utile) zakazu ustanowionego w jego ust. 1 zostałyby zakwestionowane, gdyby każda osoba nie mogła żądać naprawienia szkody, która została jej wyrządzona przez umowę lub zachowanie mogące ograniczyć lub zakłócić konkurencję (wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., Kone i in., C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 21, jak również przytoczone tam orzecznictwo).

- 26 Każdemu bowiem przysługuje roszczenie o naprawienie poniesionej szkody, jeżeli istnieje związek przyczynowy między tą szkodą i zakazaniem na podstawie artykułu 101 TFUE porozumieniem czy też praktyką (wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., Kone i in., C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 27 W braku właściwych uregulowań w Unii w tej dziedzinie to do wewnętrznego porządku prawnego każdego państwa członkowskiego należy ustalenie zasad wykonywania prawa do żądania odszkodowania z tytułu szkody wynikającej z zakazanego przez art. 101 TFUE porozumienia lub praktyki, przy czym należy zapewnić, by przestrzegane były zasady równoważności i skuteczności (zob. podobnie wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., Kone i in., C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 28 Niemniej jednak, jak podniósł w istocie rzecznik generalny w pkt 60–62 swej opinii, kwestia ustalenia tego, który podmiot ma obowiązek naprawienia szkody spowodowanej naruszeniem art. 101 TFUE, została uregulowana bezpośrednio w prawie Unii.
- 29 Z brzmienia art. 101 ust. 1 TFUE wynika bowiem, że w celu określenia sprawcy naruszenia ustanowionego w tym postanowieniu zakazu autorzy traktatów postanowili posłużyć się pojęciem „przedsiębiorstwa” (zob. podobnie wyrok z dnia 27 kwietnia 2017 r., Akzo Nobel i in./Komisja, C-516/15 P, EU:C:2017:314, pkt 46).
- 30 Ponadto z utrwalonego orzecznictwa wynika, że unijne prawo konkurencji dotyczy działalności przedsiębiorstw (zob. podobnie wyroki: z dnia 11 grudnia 2007 r., ETI i in., C-280/06, EU:C:2007:775, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 18 grudnia 2014 r., Komisja/Parker Hannifin Manufacturing i Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 31 Ze względu na to zaś, że odpowiedzialność za szkodę wynikającą z naruszenia reguł konkurencji Unii ma charakter osobisty, odpowiedzialność za szkodę spowodowaną tym naruszeniem winno ponieść przedsiębiorstwo, które dopuściło się naruszenia tych reguł.
- 32 Z powyższych rozważań wynika, że podmiotami zobowiązanymi do naprawienia szkody spowodowanej zakazanymi przez art. 101 TFUE porozumieniami czy też praktykami są przedsiębiorstwa, w nadanym im w tym postanowieniu sensie, które uczestniczyły w tych porozumieniach czy też praktykach.
- 33 Tej wykładni nie można podważyć za pomocą przedstawionego przez Komisję Europejską na rozprawie argumentu, zgodnie z którym z art. 11 ust. 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE z dnia w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej z art. 11 ust. 1 z dnia 26 listopada 2014 r. w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej (Dz.U. 2014, L 349, s. 1), zgodnie z którym państwa członkowskie zapewniają, aby przedsiębiorstwa, które naruszyły prawo konkurencji w wyniku wspólnych działań, ponosiły solidarną odpowiedzialność za szkodę spowodowaną naruszeniem prawa konkurencji, wynika, że to do wewnętrznego porządku krajowego każdego państwa członkowskiego należy określenie podmiotu, który ma obowiązek naprawienia tej szkody, zgodnie z zasadami równoważności i skuteczności.
- 34 Ten przepis dyrektywy 2014/104, który ponadto nie ma *ratione temporis* zastosowania do okoliczności faktycznych rozpatrywanych w postępowaniu głównym, nie dotyczy bowiem ustalenia tego, które podmioty są zobowiązane do naprawienia takiej szkody, lecz podziału odpowiedzialności między tymi podmiotami, a zatem nie przyznaje on państwom członkowskim uprawnień do dokonania takiego ustalenia.

- 35 Przeciwnie, przepis ten potwierdza – podobnie jak czyni to art. 1 dyrektywy 2014/104, zatytułowany „Przedmiot i zakres”, w ust. 1 zdanie pierwsze – że odpowiedzialne za szkodę spowodowaną naruszeniem unijnego prawa konkurencji są właśnie te „przedsiębiorstwa”, które dopuściły się tego naruszenia.
- 36 Po dokonaniu tego wyjaśnienia należy przypomnieć, że pojęcie „przedsiębiorstwa” w rozumieniu art. 101 TFUE obejmuje każdy podmiot prowadzący działalność gospodarczą, niezależnie od statusu prawnego podmiotu oraz sposobu jego finansowania (wyrok z dnia 11 grudnia 2007 r., ETI i in., C-280/06, EU:C:2007:775, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 37 Pojęcie to w tym kontekście należy rozumieć jako oznaczające jednostkę gospodarczą, nawet jeśli z prawnego punktu widzenia jednostka ta składa się z kilku osób fizycznych lub prawnych (wyrok z dnia 27 kwietnia 2017 r., Akzo Nobel i in./Komisja, C-516/15 P, EU:C:2017:314, pkt 48 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 38 W odniesieniu do sytuacji, w której ma miejsce restrukturyzacja przedsiębiorstwa, takiej jak ta rozpatrywana w postępowaniu głównym, w której podmiot, który dopuścił się naruszenia unijnych reguł konkurencji, przestał istnieć, należy przypomnieć, że gdy podmiot, który dopuścił się naruszenia reguł konkurencji, podlega zmianom prawnym lub organizacyjnym, skutkiem tych zmian nie musi wcale być utworzenie nowego przedsiębiorstwa, które jest zwolnione z odpowiedzialności za sprzeczne z regułami konkurencji działania poprzedniego podmiotu, jeżeli te dwa podmioty są z gospodarczego punktu widzenia tożsame (zob. podobnie wyroki: z dnia 11 grudnia 2007 r., ETI i in., C-280/06, EU:C:2007:775, pkt 42; z dnia 5 grudnia 2013 r., SNIA/Komisja, C-448/11 P, niepublikowany, EU:C:2013:801, pkt 22; a także z dnia 18 grudnia 2014 r. Komisja/Parker Hannifin Manufacturing i Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, pkt 40).
- 39 Nie jest więc niezgodne z zasadą odpowiedzialności osobistej przypisanie odpowiedzialności za naruszenie spółce przejmującej spółkę, która dopuściła się naruszenia, w sytuacji gdy ta ostatnia spółka przestała istnieć (wyrok z dnia 5 grudnia 2013 r., SNIA/Komisja, C-448/11 P, niepublikowany, EU:C:2013:801, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 40 Trybunał wyjaśnił ponadto, że do celów efektywnego egzekwowania unijnych reguł konkurencji przypisanie odpowiedzialności za naruszenie tych reguł nabywcy przedsiębiorstwa, które dopuściło się ich naruszenia, może się okazać konieczne, w sytuacji gdy to przedsiębiorstwo przestaje istnieć z powodu tego, że zostało przejęte przez tego nabywcę, który, jako przedsiębiorstwo przejmujące jego aktywa i pasywa, przejmuje również odpowiedzialność z tytułu naruszenia prawa Unii (wyrok z dnia 5 grudnia 2013 r., SNIA/Komisja, C-448/11 P, niepublikowany, EU:C:2013:801, pkt 25).
- 41 W tym względzie spółka Asphaltmix twierdzi w istocie, że ze względu na to, iż orzecznictwo przypomniane w pkt 36–40 niniejszego wyroku zostało wypracowane w kontekście nakładania przez Komisję grzywien na podstawie art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 Rady z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. [101] i [102 TFUE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1), nie ma ono zastosowania do powództwa odszkodowawczego takiego jak to rozpatrywane w postępowaniu głównym.
- 42 Nie można się zgodzić z tym argumentem.
- 43 Jak bowiem zostało przypomniane w pkt 25 niniejszego wyroku, przysługujące każdemu uprawnienie do żądania naprawienia szkody spowodowanej przez zakazane w art. 101 TFUE porozumienie lub praktykę zapewnia pełną skuteczność art. 101 TFUE, a w szczególności skuteczność (effet utile) zakazu ustanowionego w ust. 1 tego postanowienia.

- 44 To uprawnienie wzmacnia bowiem operacyjny charakter norm prawa Unii w dziedzinie konkurencji i ma charakter zniechęcający do porozumień lub praktyk – często ukrywanych – mogących ograniczyć lub zakłócić konkurencję, przyczyniając się tym samym do zachowania skutecznej konkurencji w Unii (wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., Kone i in., C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 45 Jak bowiem podniósł w istocie rzecznik generalny w pkt 80 swojej opinii, powództwa o odszkodowanie z tytułu naruszenia reguł konkurencji Unii Europejskiej stanowią integralną część systemu służącego egzekwowaniu tych reguł, który ma na celu zwalczanie działań sprzecznych z regułami konkurencji i zapobieganie ich ponownemu prowadzeniu.
- 46 Zatem jeśli odpowiedzialne za szkodę spowodowaną naruszeniem unijnych reguł konkurencji przedsiębiorstwa mogłyby unikać sankcji poprzez samą tylko zmianę tożsamości w drodze restrukturyzacji, zbycia lub innych zmian prawnych czy organizacyjnych, zagrożony byłby zarówno zamierzony przez ten system cel, jak i skuteczność (effet utile) tych reguł (zob. na przykład wyrok z dnia 11 grudnia 2007 r., ETI i in., C-280/06, EU:C:2007:775, pkt 41, jak również przytoczone tam orzecznictwo).
- 47 Wynika z tego, że pojęcie „przedsiębiorstwa” w rozumieniu art. 101 TFUE, stanowiące autonomiczne pojęcie prawa Unii, nie może mieć innego zakresu w kontekście nakładania przez Komisję grzywnien na podstawie art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, a innego w kontekście powództwa o odszkodowanie za naruszenie reguł konkurencji Unii.
- 48 W postępowaniu głównym z informacji dostarczonych przez sąd odsyłający wynika, że spółki SIS, NCC i Asfaltmix nabyły wszystkie akcje, odpowiednio, Sata-Asfaltti, Interasfaltti i Asfalttiniö, które to spółki uczestniczyły w rozpatrywanym kartelu, następnie, przy okazji dobrowolnych procedur likwidacyjnych, które były przeprowadzane w latach 2000, 2001 i 2003, przejęły one całą działalność gospodarczą prowadzoną przez poszczególne spółki, a wreszcie – rozwiązały je.
- 49 Należy więc uznać, z zastrzeżeniem ostatecznej oceny, jaką winien przeprowadzić sąd odsyłający odnośnie do całokształtu istotnych okoliczności sprawy, że z gospodarczego punktu widzenia spółki SIS, NCC i Asfaltmix z jednej strony i, odpowiednio, spółki Sata-Asfaltti, Interasfaltti i Asfalttiniö z drugiej strony są tożsame, skoro te trzy ostatnie spółki już nie istnieją jako osoby prawne.
- 50 W tych okolicznościach należy uznać, że spółki SIS, NCC i Asfaltmix, jako następcy spółek, odpowiednio, Sata-Asfaltti, Interasfaltti i Asfalttiniö, przejęły odpowiedzialność tych spółek z tytułu szkody spowodowanej rozpatrywanym kartelem, a to ze względu na fakt, że zapewniły one jako osoby prawne ciągłość gospodarczą tych spółek.
- 51 Uwzględniając całokształt powyższych rozważań, na pytania pierwsze i drugie należy odpowiedzieć, iż art. 101 TFUE należy interpretować w taki sposób, że w sytuacji takiej jak ta rozpatrywana w postępowaniu głównym, w której wszystkie akcje spółek, które uczestniczyły w zakazanym na mocy tego artykułu kartelu, zostały nabyte przez inne przedsiębiorstwa, które rozwiązały spółki, których akcje nabyły, i kontynuowały ich działalność gospodarczą, owe spółki przejmujące mogą zostać pociągnięte do odpowiedzialności za szkodę spowodowaną przez kartel.
- 52 Z uwagi na odpowiedź udzieloną na pytania pierwsze i drugie nie ma konieczności odpowiadania na pytanie trzecie.

W przedmiocie wniosku o ograniczenie skutków niniejszego wyroku w czasie

- 53 Na rozprawie spółka NCC zwróciła się do Trybunału o ograniczenie w czasie skutków niniejszego wyroku, w przypadku gdyby Trybunał stwierdził, że kryterium ciągłości gospodarczej ma zastosowanie do ustalania tego, kto ma obowiązek naprawienia szkody spowodowanej naruszeniem unijnych reguł konkurencji.
- 54 Na poparcie tego żądania NCC podnosi, że taka wykładnia nie była możliwa do przewidzenia, że poprzez jej przyjęcie nadaje się tym regułom skutek wsteczny i że będzie ona miała nieprzewidziane konsekwencje dla działalności przedsiębiorstw.
- 55 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału wykładnia przepisu prawa Unii dokonana przez Trybunał w ramach kompetencji przyznanej mu w art. 267 TFUE wyjaśnia i precyzuje znaczenie oraz zakres tego przepisu, tak jak powinien lub powinien być on być rozumiany i stosowany od chwili jego wejścia w życie. Z powyższego wynika, że sądy mogą i powinny stosować zinterpretowany w ten sposób przepis również do stosunków prawnych powstałych przed wydaniem orzeczenia w sprawie wniosku o dokonanie wykładni, jeżeli spełnione są wszystkie pozostałe przesłanki wszczęcia przed właściwym sądem postępowania w sprawie związanej ze stosowaniem takiej normy (wyrok z dnia 22 września 2016 r., Microsoft Mobile Sales International i in., C-110/15, EU:C:2016:717, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 56 Zatem jedynie w wyjątkowych przypadkach Trybunał, stosując ogólną zasadę pewności prawa leżącą u podstaw unijnego porządku prawnego, może uznać, że należy ograniczyć ze skutkiem dla wszystkich zainteresowanych możliwość powoływania się na przepis, którego wykładni dokonał, celem podważenia stosunków prawnych nawiązanych w dobrej wierze. Aby tego rodzaju ograniczenie mogło mieć miejsce, winny zostać spełnione dwie istotne przesłanki, mianowicie dobra wiara zainteresowanych i ryzyko wystąpienia poważnych konsekwencji (wyrok z dnia 22 września 2016 r., Microsoft Mobile Sales International i in., C-110/15, EU:C:2016:717, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 57 Dokładniej – Trybunał stosował to rozwiązanie jedynie w bardzo szczególnych okolicznościach, zwłaszcza gdy istniało ryzyko wystąpienia poważnych skutków finansowych ze względu między innymi na znaczną liczbę stosunków prawnych nawiązanych w dobrej wierze na podstawie przepisów uważanych za skuteczne i obowiązujące, a także gdy okazywało się, że osoby prywatne oraz organy krajowe dopuściły się zachowań niezgodnych z prawem Unii ze względu na istnienie obiektywnej i istotnej niepewności co do znaczenia przepisów prawa Unii, do której to niepewności przyczyniło się ewentualnie również samo zachowanie innych państw członkowskich bądź Komisji (wyrok z dnia 22 września 2016 r. Microsoft Mobile Sales International i in., C-110/15, EU:C:2016:717, pkt 61 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 58 W niniejszym wypadku, ze względu na to, że spółka NCC nie poparła niczym swych twierdzeń, nie wykazała ona tego, iż kryteria wskazane w pkt 56 niniejszego wyroku zostały spełnione.
- 59 Nie ma zatem podstaw do ograniczenia w czasie skutków niniejszego wyroku.

W przedmiocie kosztów

- 60 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (druga izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 101 TFUE należy interpretować w taki sposób, że w sytuacji takiej jak ta rozpatrywana w postępowaniu głównym, w której wszystkie akcje spółek, które uczestniczyły w zakazanym na mocy tego artykułu kartelu, zostały nabyte przez inne przedsiębiorstwa, które rozwiązały spółki, których akcje nabyły, i kontynuowały ich działalność gospodarczą, owe spółki przejmujące mogą zostać pociągnięte do odpowiedzialności za spowodowaną przez kartel szkodę.

Podpisy